

לכבוד שבת קדש – פרשת לך – לך תשפ"ב

וזהב הארץ ההיא טוב – זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות – נכתב ע"י חגי צמיר

המסע התחיל כשהיה אברהם בגיל 3 והמשיך ככל שגדל והתבגר. ההכרה ב-ה' הלכה והתעצמה. ובכל גיל הוא גילה דברים שונים ונוספים. בגיל 48 הגיע למדרגה שבזכותה הצליח לפרוש מכת בוני המגדל של דור הפלגה. אותו דור שגילה שרעיונות גדולים "שפה אחת ודברים אחדים", אחדות והסכמה משותפת של כל באי העולם היה רעיון קוסם וכובש. אך במקביל גילה שאבן שנפלה מהמגדל היתה חשובה יותר מהאדם שנפל מהמגדל.

הצעד הראשון במסע בגיל 3 היה בהכרה הראשונית שיש מנהיג לעולם, והכרה זו התפתחה עד שהגיע לגיל 50. רק אז, בגיל 52 יכול היה להגיע לשלב שבו החל להפיץ לאחרים את הרעיון של הכרה בבורא העולם ולעשות נפשות לרעיון – וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן.

כך גם לגבי הקשר לארץ ישראל. ברית בין הבתרים על פי חשבון השנים נכרתה כאשר היה אברהם בן 70. הוא הגיע לארץ ישראל וחזר לחרן. רק בהיותו בן 75 עלה לארץ. התורה רוצה לציין שרק בגיל זה אברהם הגיע למדרגה שבה היה ראוי לארץ ישראל. אבל עדיין נשארה לו מדרגה נוספת להתקדם. מדרגת הקשר האישי בין האדם לבין הקב"ה – ענין ברית המילה. זה קרה רק לאחר שנים של המשך המסע שהגיע לשיאו כשהיה בן 99. התהליך של הכרה ב-ה' הושלם.

חלק מההכרה בה' היא ההכרה בארץ ישראל כארצו. כבר מתחילת ספר בראשית נושא זה ילווה את הקורא בתורה. רש"י על הפסוק הראשון אומר שמכאן לומדים שכל הארץ היא של הקב"ה והוא נתן אותה לעם ישראל. הפרשה שלנו מלמדת אותנו שכמו בכל נושא והכרה יש לפחות שני שלבים נצרכים. כך אומר הקב"ה לאברהם כִּי אֵת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְנַנֶּה וְלְזָרְעֶךָ עַד עוֹלָם: ומיד לאחר מכן ... קוֹם הִתְהַלֵּךְ בְּאָרֶץ לְאֶרְצָהּ וְלִרְחֹבָהּ כִּי לְךָ אֶתְנַנֶּה:

שני פסוקים די הפוכים זה מזה. בפסוק הראשון כל מה שאברהם צריך לעשות זה להרים את העיניים ולהסתכל. ובתמורה יקבל את הארץ לו ולזרעו אחריו – הבטחה. בפסוק השני הוא נתבע לעשייה, הוא צריך לעשות מעשה, ללכת בה ורק אז היא תהפוך להיות שלו. כמו שמופיע בתרגום יונתן על הפסוק "קום טייל בארעא ועבד בה חוקמא". כדי לזכות בחזקה בארץ עליך לעשות מעשה.

כך גם אברהם בגיל 70 קיבל את ההבטחה לקשר עם ארץ ישראל, במסגרת ברית בין הבתרים, שם היה צריך להרים

ספר בראשית הוא 'מעשה אבות סימן לבנים'. הוא ספר הישר - הוא הספר ממנו אנו צריכים ללמוד מוסר והתנהגות והליכה בדרך הישר. בספר זה צפה ועולה הדמות הזורחת ועולה מעל כולם הלא הוא אברהם אבינו.

הפרשה פותחת בפסוק וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ מֵאֶרֶץ וּמְכוּלְדָּתַי וּמְבִית אַבְיָד אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ:

כל תולדות חייו של אברהם קשורות להליכה. אברהם הוא האדם שאינו עומד במקום הוא נמצא בהתקדמות מתמדת. לא לחינם משתמשת התורה פעמים רבות לגבי אברהם בשורש נ.ס.ע – ויסע אברם. זו לא סתם הליכה זה מסע. מסע הוא תמיד תנועה לקראת יעד, תחת מטרה מוגדרת. זה ההבדל בין מסע לטיול. כך מדגישה התורה וַיֵּלֶךְ לְמַסְעָיו מִנֶּגֶב וְעַד-בֵּית-אֵל עַד-מְקוֹם אֲשֶׁר-הָיָה שָׁם אֱהֱלָה בְּתַחֲלָה בֵּין בֵּית-אֵל וּבֵין הָעֵי: אֶל-מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר-עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁיטָה וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם ה': זו איננה סתם הליכה זהו מסע לקראת דבר גדול, אל המזבח שבו קרא בשם ה'.

הפרשה פותחת ומספרת על מסעו של אברהם היוצא מחרן וַיֵּלֶךְ אַבְרָם בְּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵי ה' וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בְּן-הָמֵשׁ שָׁנַיִם וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן: התורה מספרת לנו מה היה גילו של אברהם אבינו כשיצא מחרן לא"י. לכאורה אין שום תוספת בעלת משמעות במידע זה. עיון בתורה שבכתב ובעל פה מגלה שבתולדות חייו של אברהם נמנים אירועים שונים. כך ע"פ הגמרא בנדרים דף ל"ב ובמדרש בראשית רבה ואסתר רבה אברהם היה בן שלוש כאשר הכיר את בוראו. בספרות חז"ל מופיעים תאריכים שונים בתולדות חייו של אברהם. הרמב"ם מביא בהלכות עבודה זרה שלפי רבי יוחנן היה בן ארבעים שנה כשהכיר את בוראו, במדרש אחר מופיע שהיה בן ארבעים ושמונה כשבנו את המגדל בדור הפלגה. בפסיקתא רבתי מובא שהיה בן חמישים, והגמרא במסכת עבודה זרה אומרת שהגיורים שעשה אברהם נעשו כשהיה בן 52. בן שבעים וחמש יצא מחרן ובן 99 מל את עצמו.

האם באמת חשוב לדעת את כל הגילאים האלה. מדוע התורה וחז"ל מאוחר יותר טורחים לציין ולבדוק באיזה גיל עשה אברהם פעולה כזו או אחרת? רבי יוסף קארו בפירושו 'כסף משנה' לרמב"ם כתב שאין כל סתירה בין התאריכים השונים כי הכרתו את הבורא היה תהליך ארוך ומתפתח. אברהם נמצא במסע חייו כשכל מעשיו וענייניו מכוונים לקראת הכרת הבורא, קריאה בשמו והפצת דרכו בעולם.

עיניים ולקבל הבטחה. אך רק בגיל 75 יזכה לקיים את העשייה ולהגיע לארץ בפועל.

המדרש מדגיש את זה שאברהם הגיע פעמיים לארץ ישראל רבי יהודה ורבי נחמיה, רי"א לך לך שתי פעמים, אחד מארם נהרים, ואחד מארם נחור, רבי נחמיה אמר לך לך שתי פעמים, אחד מארם נהרים ומארם נחור, ואחד שהפריחו מבין הבתרים והביאו לחרן, . . . ולמה לא יצא? (מחרן לארץ ישראל מיד אחרי ברית בין הבתרים), שעדיין לא הורשה, אבל משהורשה וילך אברם כאשר דבר אליו ה' וילך אתו לום, אמר רבי לוי בשעה שהיה אברהם מהלך בארם נהרים ובארם נחור, ראה אותן אוכלים ושותים ופוחזים, אמר הלואי לא יהא לי חלק בארץ הזאת וכיון שהגיע לסולמה של צור ראה אותן עסוקין בניכוש בשעת הניכוש, בעידוד בשעת העידוד, אמר הלואי יהא חלקי בארץ הזאת, אמר לו הקדוש ברוך הוא לזרעך אתן את הארץ הזאת. (בראשית רבה לך לך פרשה לט). כדי להיות בארץ ישראל לא מספיקה ההבטחה, צריך להגיע הרגע בו כל אחד אומר ולואי ויהיה חלקי בארץ הזאת. רק אז זוכים באמת לקשר ולחיבור עם הארץ. חיבור זה נעשה בכך שיודעים לעשות את הדבר הנכון בזמן הנכון.

=====
היכן התרחש האירוע של ברית בין הבתרים? היכן הוא אותו מקום בו אברהם עומד והקב"ה מבטיח לו את הארץ בהבטחה לדורות? סביר להניח שמדובר במקום שנמצא בגבול ארץ ישראל - באזור הצפון, שהרי אברהם הגיע לארץ, לא נכנס אליה, כפי שראינו קודם, כי עדיין לא הגיע למדרגה הראויה לחיבור לארץ ישראל, וחזר לחרן. רק 5 שנים מאוחר יותר יחזור שוב ויבוא דרך סולם צור ויגיע לאזור עכו. התורה סותמת ואינה מגלה לנו היכן היה מקום הברית. אך כמו סודות תורה רבים אנו מוצאים את גילויים עם עליית עולם הסוד והקבלה במאה ה-16.

בשנת ה' רצ"ז - 1537 באגרת יחוס אבות המתאר מקומות קדושים ברחבי הארץ מופיע לראשונה התייחסות למקום ברית בין הבתרים. "ומעל לבניאס ... מעמד לאברהם אבינו, והוא מקום בין הבתרים והוא על ראש ההר, וקורים לו הגויים" משהד א-טייר". גם השם בערבית נשמע מוזר שכן משמעותו 'עדות הציפור' - ובכך רמז לקשר לברית בין הבתרים - וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל הַפְּנֵיָם. בשנת 1561 מתאר את המקום גרשם בן אשר משקרמילה ב'ספר ייחוס צדיקים'. בעל אגרת ייחוס צדיקים משנת שפ"ו/ה"ת - 1626-1640 הרחיב את תיאור האתר וכתב מעמד בין הבתרים - בית נאה ומשובח בראש ההר, ועליו שלוש כיפות. הוא המקום אשר כרת אברהם ברית, והתוגרמים קורין משהד אל טייר, על שם וירד העיט על

הפגרים". כך גם כתב רבי גרשון בן אליעזר סגל בשנת 1624 שביקר במקום וכתב בספרו 'גלילות ארץ ישראל': וראיתי מקום מעמד בין הבתרים - בית נאה ומשובח ועליו ג' כוכים והוא המקום אשר כרת ה' את אברהם ברית".

תיאור מעניין של נוף האתר וסביבתו, מוסר משה חיים קאפוטו, איש פירנצה באיטליה, שביקר בארץ ישראל בשנת תצ"ד, 1734: מעמד בין הבתרים היא בראש ההר מלא שלג אפילו בקיץ והבית נאה ועליו שלשה כוכין והוא המקום אשר כרת ה' את אברם ברית ..., ואומרים שהוא מכוסה גם בשלהי הקיץ, ולמעשה בכל השנה כולה השלג מצוי שם. המקום עשוי שלושה חלקים שגודלם מועט, והוא המקום שבו הופיע ה' לאברהם אבינו וכרת עימו ברית עולם...". רבי יוסף סופר מצפת, באגרת שכתב בשנת תקכ"ב, 1762, מדגיש את ייחודו הטופוגרפי: "גם על ההר יש ברית בין הבתרים, שכרת הש"י עם אברהם אבינו ע"ה. וזה המקום גבוה מאוד, ואני הייתי שם וראיתי מרחוק הרבה מדינות מארץ חוילה וסוף, גם שאר חידושים הרבה". גם השליח משה ירושלמי, בשנת תקכ"ט, 1769: מעמד בין הבתרים - שם הר גבוה ועליו בית גדול, ושלושה מגדלים עליו. ובמקום הזה כרת הקב"ה ברית עם אברהם אבינו ע"ה. בעל ספר חיבת ירושלים משנת 1844 תיאר: על ראש הר הלבנון בנין שם כרת הקב"ה ברית עם אברהם בין הבתרים וב'שבחי ירושלים' כתב: מעמד בין הבתרים בית נאה ומשובח בראש ההר ועליו ג' כפות והתוגרמים קורין אותו מעשעד אל טייר ע"ש וירד העיט על הפגרים. גם יהוסף שווארץ בשנת תר"ה, 1845, ואחריו מנחם מנדל ריישר כתבו באופן דומה ויתכן כי לא היו כלל במקום אלא רק העתיקו את התיאורים שקדמו להם. המקורות השונים מספרים על יהודי צפת שהיו יוצאים בשבוע של פרשת לך לך אל החרמון והיו קוראים שם את פרשת ברית בין הבתרים. לאחר מלחמת ששת הימים אותר המקום מחדש על פי מקומיים שזיהו את האתר בהר הבתרים עם 'משהד א-טייר'. בחודש מרחשון תשכ"ט, העפילה קבוצת יהודים חרדים אל ההר לחדש את המנהג. במהלך שנות ה-90 של המאה ה-20, יזם ירוחם קנטמן איש קשת, עליה המונית שנתית להר הבתרים ביום ששי של פרשת לך-לך. הסמיכות לגבול ולפעילות החיזבאללה הביאה לכך שלא תמיד ניתן לעלות להר בתרים, ואז עולים להר שזיף ממנו ניתן לצפות אל מקום הברית. חברת נעם הארץ בהנהלת ד"ר חגי עמיצור משתתפת בעליה זו מידי שנה. גם השנה תעלה קבוצה שלנו להר להשתתף בטקס מיוחד ומרשים זה. תמונות ותיאור ניתן יהיה לראות באתר שלנו www.mlh-gsi.org. מזמנים להצטרף אלינו לפעילויות השונות - מיוחדות ומרתקות.

בברכת שבת שלום ומבורך - חגי עמיצור

לקבלת הדף במייל היכנסו לקישור <https://lp.vp4.me/fw3x>